

הרב אברהם נחשון
הרב יצחק אפשטיין

בירורים באיסורי יחוד

א. איסור יחוד בעריות - מקורו ומהותו

בדורנו מצויה תופעה שבה גברים ונשים עובדים יחד במשרדים או במקומות עבודה עד שעות מאוחרות. מצב זה מעלה שאלות הלכתיות הקשורות לאיסור יחוד ביחס לשהייה המשותפת. להלן נסקור שאלות יסוד הנוגעות לדיני יחוד, ובעקבותיהן נסיק מסקנות הלכתיות. יש צורך בהיקף רחב של ביאור היסודות, כדי לאפשר להסיק את המסקנות ההלכתיות המתומצתות בסוף מאמר זה. אמנם במסגרת הבירור יסקרו גם דעות מקילות, אך אין לקורא להשתמש בהן לפסיקת הלכה מבלי להתייעץ עם פוסק הלכה מובהק המשמש בקודש. אין מטרתנו במאמר זה לפרוץ את גדרי הצניעות והקדושה, אלא להעמיד בפני הפוסק את כל ההיבטים ההלכתיים¹.

נקדים ונאמר שדיוננו הבא יתייחס ליחוד עם עריות, אך לגבי יחוד עם פנויה כתבה הגמרא בסנהדרין (כ"א), שדוד ובית דינו גזרו עליו לאחר מעשה אמנון ותמר, כלומר ברור שהוא מדרבנן. לגבי יחוד עם פנויה נידה יש הסוברים שהיא בכלל עריות, ויש החולקים וסוברים שהיא בכלל פנויה².

1. שיטות הסמ"ג והרמב"ן

הגמרא בקידושין (פ, ע"ב) ביררה מהו מקור איסור יחוד, וכתבה:
 "בנא הני פילי? א"ר יוחנן בשם ר' ישמעאל: רצו ליחוד פן התורה פני?
 שנאמר: 'כי יסיתך אחיך בן אבך' (דברים י"ג, ז), וכי בן אב פסית, בן אב
 אינו פסית? אלא לומר לך: בן פתייחד עם אביו, ואסור להתייחד עם כל
 עריות שבתורה. פשטיה דקרא בטאי כתיב? אפר אבי: לא פיבעיא קאמר,
 לא פיבעיא בן אב דסני ליה ועייץ ליה עצות רעות, אלא אפילו בן אב דלא
 סני ליה - איבא צייתי ליה, קפ"ל³."

1. לאחר סיום כתיבתנו, יצא לאור ספרו המקיף "את צנועים חכמה" ג, הלכות יחוד א, של הרב שמואל הר שליט"א, ראש ישיבת "קרני שומרון", ובו נידונו בהרחבה הרבה מהשאלות שדנו בהם במאמרנו זה. כדרכה של תורה, קיימות בינינו הסכמות, וישנם חילוקי דעות, ומיניה ומינן יתקלס עילאה. וע"ע בשאלות יחוד בימינו, הרב עזריה ברזון, "תחומין" י, עמ' 302 ואילך.

2. עיין "אנציקלופדיה תלמודית" ערך יחוד, עמ' תרע"א-תרע"ב, ובהערות 451; 456; 457.

3. לאדם אחר.

הסמ"ג (ל"ת קכ"ו) כתב: "אסור להתייחד עם ערווה מן העריות, בין זקנה בין ילדה כאשר ביארנו, מפני שהיא קריבה המביאה לידי גילוי ערווה...". לדעתו, יחוד אסור מהתורה, וכלול בל"ת של 'לא תקרבו לגלות ערווה'. כיצד יבין הסמ"ג את דברי הגמרא לעיל, שאומרת שליחוד אין אלא רמז מהתורה? צריך לומר לדעתו, שהרמז מגלה שקיים אסור מהתורה, ובזה מכלילו באיסור קריבה לעריות⁴. ועיין "זר זהב" על האיסור והיתר הארוך⁵ שחילק בדעת הסמ"ג בין שני סוגי יחוד, וכתב שיחוד 'דרך חיבה ורעות כדרך הפרוצים' נובע מלא תקרבו, אך באינו מתכוון ליהנות, איסורו מ"כי יסיתך".

ואילו הרמב"ן בהשגותיו לשורש ג'⁶ כתב: "אבל כבר נאמר בלשון הזה 'רמז' במקומות שהם מן התורה... והוציא התלמוד כל זה במילת 'רמז' כי היתורים רמזים הם, לא יתבוננו אלא מדרך הקבלה⁷... ובגמרא ע"ז אמרו יחוד דבת ישראל דאורייתא הוא, דאמר רבי יוחנן - רמז ליחוד מן התורה מנין?... וכן בהרבה מקומות אומרים 'רמז' בדברים שעיקרם תורה".

המושג 'רמז' מצביע לדעת הרמב"ן על היות הדין מן התורה, לא נובע מפשוטו של מקרא, אלא מדרשה מקובלת⁸.

הגר"א (אה"ע ריש סי' כ"ב) כתב שגם-למי שסבור שיחוד אסור מדאורייתא, אין הוא ל"ת אלא עשה. והמנ"ח (קפ"ח אות ב) כתב שהוי לאו הבא מכלל עשה, וכוונתו לדברי חז"ל שבן מתייחד עם אימו ואין אחר מתייחד עם שאר עריות. ולולי דבריהם ניתן להציע על פי הגמרא והרמב"ן, שעיקר דין יחוד הוא מן התורה, אך אינו מצוות עשה כלל, אלא דין דאורייתא שאינו נמנה בתרי"ג מצוות, כמו חיוב כיסוי ראש באשה⁹. ועיין בגמרא סנהדרין (כא, ע"ב) שכתבה: "יחוד דאורייתא הוא!".

4. עיין דברים דומים באהדריה קרא לאיסורא קמא כגון בטעם כעיקר, ועיין ר' יוסף ענגל ב"בית האוצר" כלל כ', ובחידושי ר' חיים הלוי על הלי מאכלות אסורות פ"י הטי"ו, וב"אנציקלופדיה תלמודית" חלק א' ערך אהדריה לאיסורא קמא.

5. ווילנא תרנ"א עמ' 254-255, הערה א'.

6. עמ' נד במהדורת הרב שעוועל, הוצאת מוסד הרב קוק.

7. דרשה מקובלת.

8. שאליה התייחס הרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשנה.

9. וכן הוא ב"מעשה רקח" על הרמב"ם הלי ק"ש פ"א ה"א, שלדעתו לרמב"ם אין ק"ש מצוות עשה מדאורייתא, אלא חיוב מהתורה בלי להיות מצווה (וסותר את דב"ו מסהמ"צ ומכותרות הלי ק"ש).

2. דעת הרמב"ם

הרמב"ם (איסורי פכ"ב א-ב) כתב: "אסור להתייחד עם ערוה מן העריות... שדבר זה גורם לגלות ערוה... ואיסור ייחוד העריות מפי הקבלה". ונחלקו בהבנת שיטתו, האם כוונתו לאיסור דרבנן, או איסור מהתורה שבע"פ. תה"ד (שו"ת ח"א רמב) מבין שלרמב"ם ייחוד הוא מדרבנן, והירמזי שהוזכר בנוגע לכך בגמ' הוא אסמכתא. ואילו המבי"ט ב"קריית ספר" (על הרמב"ם שם) - חולק עליו, וסובר שיחוד עריות לרמב"ם הוא מהתורה, ואילו בחייבי לאוין כותב המבי"ט ש"נראה" שהוא מדרבנן, ונגזר יחד עם ייחוד פנויה לאחר מעשה אמנון ותמר¹⁰. ומצאנו את מחלוקת תה"ד והמבי"ט באחרונים נוספים: הב"י באה"ע (תחילת סי' כ"ב), ו"יעיר אוזן" לחיד"א (מערכת י' אות ו) מבינים ברמב"ם שהי דאורייתא, ואילו משמעות הב"ח והב"ש (ריש סי' כ"ב) ברמב"ם - דרבנן, וכתב כן הגר"א במפורש. אין ביכולתנו כמובן, להכריע במחלוקת זו בין גדולי עולם ראשונים ואחרונים, שקטנם עבה ממותנינו, ואין מצוננו להכניס ראשינו בין האריות, אולם ננסה ללמוד ממקורות נוספים ברמב"ם, למה כוונתו בשימוש בלשון 'מפי הקבלה'. הביטוי 'קבלה' מופיע ברמב"ם בשלושה אופנים שונים: 'דברי קבלה'; 'הלכה מפי הקבלה'; ו'מפי הקבלה'. בלשון 'דברי קבלה' מצינו משמעויות שונות בדברי הרמב"ם:

האחת - דברי נביאים (הלי איסורי ביאה פ"ב ה"ו).

השניה - דברי נביאים וכתובים (הלי תלמוד תורה פ"א ה"ב).

השלישית - תורה שבעל פה (הלי מחוסרי כפרה פ"ב ה"ו).

והרביעית - דיני דרבנן (הלי טומאת מת פ"ה ה"ה).

אך לגבי ייחוד עריות מופיע ברמב"ם הביטוי 'מפי הקבלה'. לשון זו מופיעה ב"יד החזקה" תשע עשרה פעמים¹¹, ובכולן משתמע בברור שימפי קבלה הוא מהתורה, פרט לפעם אחת שברור ממנה שהיא דרבנן, ובה מציין זאת גם הרמב"ם בעצמו (אישות פ"א ו), וזה לשונו: "ויש נשים אחרות שאסורות מפי הקבלה, ואיסורן מדברי סופרים, והן הנקראות שניות, מפני שהן שניות לעריות". טרח הרמב"ם לציין דווקא כאן שדין שניות לעריות הוא מדברי סופרים, ללמדינו שבשאר המקומות 'מפי הקבלה' משמעותו מהתורה.

10. ה"מגיד משנה" בהלי איסורי פכ"ב ב' סובר שיחוד אסור מהתורה, ולא ברור אם כך הבין ברמב"ם, או שחולק עליו, וזו דעתו האישית.

11. עפ"י פרויקט השו"ת.

3. דיני יחוד ויחסם לאיסורי קריבה לעריות

לאחר שמצאנו שהסמ"ג כתב שהיחוד הוא: "קריבה המביאה לידי גילוי ערוה", והרמב"ם כתב: שהיחוד "גורם לגלות ערוה", נשווה את שני הדינים הללו.

בנוגע לאיסור קריבה לעריות, ידועה המחלוקת בין הרמב"ם והרמב"ן ב"ספר המצוות" (לי"ת שנג). דעת הרמב"ם היא שקריבה לעריות אסורה מהתורה, ואילו הרמב"ן בהשגותיו שם כתב שאיסורה מדרבנן, והעלה אפשרות נוספת שמא איסור קורבה והנאה מעריות הוא מן התורה כמו חצי שיעור, אך אינו לאו דאורייתא כדעת הרמב"ם שם.

דעת הסמ"ג, (שראינה לעיל) היא, שאיסור קריבה לעריות הוא לא תעשה מהתורה כדעת הרמב"ם, ולדעתו גם איסור יחוד כלול בלאו זה. לרמב"ם - איסור קריבה לעריות הוא לא תעשה מדאורייתא, ואילו לגבי יחוד נחלקו בדעתו, האם איסורו הוא מהתורה (אך אינו מצוות לא תעשה) או מדרבנן. ויש לשאול, מדוע קל איסור יחוד מאיסור קריבה לעריות? התשובה היא בגלל שמגע גופני עלול בהמשך הזמן להכשיל בביאה יותר מאשר יחוד.

לרמב"ן - קריבה לעריות אסורה מדרבנן, או מהתורה כעין "חצי שיעור", ואילו יחוד הוא בודאות מן התורה. ונראה שסברתו שאיסור יחוד חמור מאיסור קריבה נובעת מכך, שביחוד אין מי שרואה אותם, ולכן החשש להכשל בביאה גדול יותר מאשר בקריבה שנעשית בפומבי.

מקור האיסור ומהותו יהיו נפקא מינה לשאלה האם יחוד הוא אביזרייהו של גילוי עריות. נקדים ונאמר שהרמ"א ביו"ד קנ"ז א' כתב שיהרג ואל יעבור באביזרייהו של שלוש העבירות החמורות הוא רק בלאו דאורייתא, ואילו הגר"א שם (ובעוד כמה מקורות) חולק בצורה מרחיקת לכת, וסובר שגם באיסורי דרבנן של שלוש העבירות יהרג ואל יעבור.

יוצא שלדעת הרמ"א לפי הסמ"ג שאיסור יחוד כלול ב'לא תקרבי' יהיה הוא אביזרייהו, ועל יחוד יהרג ואל יעבור¹², אך לכל שאר השיטות, שלפיהן אין ביחוד איסור לי"ת, אלא איסור עשה או דין תורה ללא מצווה בתרי"ג, וק"י לשיטות שאיסורן מדרבנן, אין ביחוד יהרג ואל יעבור.

לדעת הגר"א, יחוד מהווה אביזרייהו דגילוי עריות, כי לדעת כולם יש ביחוד לפחות איסור דרבנן.

אך עיין ב"שבט מיהודה", לרב הראשי לישראל הרב איסר יהודה אונטרמן זצ"ל (ח"א, עמ' פח-פט), שדן בשאלה זו, וכתב שאין ביחוד גדר אביזרייהו, היות שאין בו הנאה, ולדעתו לא כל איסור המתקשר לשלוש העבירות הופך אוטומטית לאביזרייהו, אלא רק איסור שיש בו הנאה. והוכיח דבריו מבעל המאור (סנהדרין

12. ולדעת הי"ד זהב" שהוזכר לעיל, יהרג ואל יעבור קיים דווקא ביחוד שיש בו חיבה.

ז, ע"א באלפס) שכתב: "כל מידי דמטי ליה לעובר העבירה הנאה - בגי העבירות הללו - יהרג ואל יעבור", ובאיסור יחוד סבור הרב אונטרמן שאין הנאה. ולכן לדעתו אין ביחוד כלל דין אביזרייהו. גם הזר זהב סבור כמותו, מבלי להביא את מקורו מבעה"מ, אלא שחילק בין יחוד שאין בו הנאה, לבין יחוד שיש בו הנאה, כדרך הפרוצים, שלגביו יהרג ואל יעבור.

ב. החשש ב"יחוד" משום אונס או משום פיתוי?

ה"בינת אדם" בכלל קכ"ו שאלה ט"ז (אות כ"ו) חוקר, האם איסור יחוד הוא משום חשש אונס, או משום חשש פיתוי. וציין שמהתוסי בע"ז (כה, ע"ב ד"ה "איכא") יוצא שזו מחלוקת בירושלמי.

נעיין בסוגיה בע"ז (כ"ה) הדנה באיסור יחוד של בת ישראל עם גוי. הגמרא שם אומרת שישנם שני ההיבטים לאיסור והם: חשש עריות וחשש שפיכות דמים. רבי ירמיה ורב אידי נחלקו באיזה מקרה אין חשש לשפיכות דמים. רבי ירמיה סובר שבאשה חשובה אין חשש כזה, ומסביר רש"י שהכוונה שהיא קרובה למלכות וגם יפה (ובהמשך כתב - אינה מכוערת), ואילו לדעת רב אידי "אשה כלי זינה עליה", ומסביר רש"י שלא יהרגו גם אשה שאינה יפה, ומשתמע מדבריו בגלל שיאנסו אותה, וישאירו אותה בחיים לצורך זה, ואילו לרבי ירמיה אם היא קרובה למלכות לא יהרגוה, אך בגלל יופיה יתכן שתתפתה. נובע מכאן לרש"י שהשאלה, האם יחוד אסור בגלל חשש אונס או בגלל חשש פיתוי, תלויה במחלוקת האמוראים:¹³

הרא"ש (פ"ב ס"ג) מסביר את הנפקא מינה בגמרא בשני מקרים, ולא כרש"י שהסביר במקרה אחד, ומשתמע מדעתו שכוונת 'אשה חשובה' היא קרובה למלכות¹⁴, אך גם בעלת מעמד חברתי גבוה שאם תתפתה או תאנס לא תרצה לגלות זאת, זה אמור אליבא דרבי ירמיה, אך לרב אידי החשש הוא רק מאונס, ובאשה חשובה אין חשש כזה. המובן של "אשה שאינה חשובה" הוסבר ע"י הרא"ש - אשה שאינה קרובה למלכות, ויבין הנשים הוא הסביר לא על אי חשיבותה בין הנשים, אלא שמתייחדות עם נשים נכריות, ושמבחינת שפיכות דמים, 'כלי זינה עליה', והכוונה - "לפי שהיא אומללה ושפלה ואינה בת מריבה כאיש, מרחמין עליה ואין הורגין אותה". ופוסק הרא"ש הלכה כרב אידי, ואם כן לשיטתו היחוד אסור משום חשש אונס, ולא משום פיתוי! והנה גם לרש"י וגם לרא"ש יוצא מהסוגיה בע"ז שיחוד אסור למסקנה מחשש אונס, ואם כן קשה מדוע מסתפק בזה ה"חכמת אדם"?

13. עפ"י הסבר זה מכיוון שהגמרא מביאה ראיה לרב אידי, מסקנת הגמרא לאיסור יחוד אליבא דרש"י תהיה חשש אונס, ולא חשש פיתוי!

14. כ"כ בפסקי הרא"ש.

ויתכן לתרץ ולומר, שיש לחלק בין יחוד איסור של בת ישראל עם יהודי, לבין איסור יחודה עם נוכרי. בנוכרי החשש הוא משום אונס, היות שבת ישראל באופן טבעי וחברתי מרוחקת ממנו, ולא תתפתה. אך ביחוד בת ישראל עם יהודי קיים גם חשש פיתוי. תירוץ זה אפשרי בהסבר שיטת ה"בינת אדם" הנ"ל למרות שהוא עצמו השווה נוכרי לישראל, ולא חילק.

דעת ה"דרישה" (אה"ע כ"ב או"ק ד) היא שיחוד אסור משום חשש אונס. כן היא גם דעת הרב מאיר שטרן¹⁵, ולפיכך התיר הוא לבת ישראל להתייחד עם נוכרי, כאשר יענישוהו השלטונות הנוכרים אם יאנוס אותה. מקור לשיטה זו מביא ה"בינת אדם" מהעובדה, שדוד גזר על יחוד פנויה לאחר מעשה אמנון ותמר, ושם הרי היה אונס. אך ה"בינת אדם" עצמו סבור שאיסור יחוד הוא בגלל חשש פיתוי, ומקורו - 'כי יסיתך' שהוא פיתוי, ולכן אוסר הוא על בת ישראל להתייחד עם נוכרי, גם כשמענישים על אונס. את ההוכחה מדוד ומעשה אמנון דחה, וכתב שדוד חשש גם לפיתוי, ואם היה אסור היחוד, הרי גם האונס היה נמנע.

והנה המשנה בקידושין (פ, ע"ב) כותבת: "לא יתייחד אדם עם שתי נשים". ופירש רש"י: "עם כל נשים - מפני שדעתן קלה ושתיהן נוחות להתפתות, ולא תירא זו מחבירתה שאף היא תעשה כמותה". ובגמרא שם נאמר: "עאי טעמא? תנא דבי אליהו: הואיל ונשים דעתן קלות עליהן".

מכאן יוצא ברור שסיבת איסור יחוד היא בגלל חשש פיתוי, וצריך עיון לשיטות שסוברות שהסיבה היא בגלל חשש אונס! אמנם בירושלמי לא הובאה סיבה זו, ויתכן שלדעתו הסיבה היא חשש אונס. קיימת נפקא מינה לשאלה זו:

א. אם השלטונות מענישים על אונס, הרי פוחד האיש, ואין חשש ביחוד, אך מצד פיתוי נשאר האיסור בעינו (כך יוצא מה"בינת אדם" שם).

ב. על מי מוטל איסור יחוד: אם משום חשש אונס - רק על האיש, ואם האיסור משום חשש פיתוי, האיסור יחול על שניהם.

מאידך יתכן לומר, שגם אם החשש הוא משום פיתוי, יחול האיסור רק על האיש, שלגביו יצרו תקיף יותר. ניתן לדגיק זאת מרש"י שכתב: "עם ב' נשים - מפני שדעתן קלה ושתיהן נוחות להתפתות", והכוונה - שהאיש יפתה אותן.

ועיין ברמב"ם (איסורי"ב כ"ב ג) שפסק, שאם עבר על איסור יחוד מלקים גם את האיש וגם את האשה. אך הטור (אה"ע כ"ב) כתב שמלקים "אותו" - רק את האיש, וכן כתב "אסור לאיש להתייחד עם העריות", ומשמע שלרמב"ם האיסור הוא על שניהם, ואילו לטור על האיש. כאמור לעיל ניתן לתלות זאת

15. שו"ת "חוות יאיר" סי' ס"ג, והובא גם ב"בינת אדם" שם.

בשאלה ממה נובע איסור יחוד: אם מחשש אונס האיסור הוא על האיש, ואם מחשש פיתוי - על שניהם¹⁶. להלכה נראה, שכאשר אין חשש אונס כגון באימוץ ילדים, ניתן לצרף היתר זה לצירופים אחרים.

ג. מאיזה גיל נאסר היחוד?

הסמ"ג (ל"ח קכו) כתב: "ולא גזרו אלא על יחוד שיהא האיש בן י"ג שנה, והאשה בת שלושה". ואילו הרמב"ם (איסור"ב כ"ב י) כתב: "תינוקת מבת שלוש ולמטה, ותינוק מבן תשע ולמטה מותר להתייחד עמהן, שלא גזרו אלא על יחוד אשה הראויה לביאה ואיש הראוי לביאה". מוסכם על שניהם שאסור לגדול להתייחד עם בת מגיל שלוש, ומחלוקתם היא לגבי אשה גדולה המתייחדת עם קטן, לסמ"ג אין לה איסור עד שיגדל ויהיה לבן שלוש עשרה, ואילו לרמב"ם אסורה כאשר הוא בן תשע. אך הישי"ש בקדושין (פ"ד סוף ס"י כ"ב) משווה בין הרמב"ם והסמ"ג וכותב, שכוונת הסמ"ג שכתב: "שיהא האיש בן י"ג שנה, והאשה בת שלושה", איננה לשני מקרים שונים, אלא למקרה אחד שבו האיש הוא בר עונשין והבת ראויה לביאה, וכן להיפך, כשהאיש ראוי לביאה, בת י"ב תהיה אסורה להתייחד עימו.

מהרמב"ם והסמ"ג שנקטו לשון 'גזירה' משתמע שקביעת הגיל לאיסור יחוד היא רק ביחוד דרבנן, אך באיסור יחוד דאורייתא יאסרו אף צעירים יותר. ואכן מצאנו ב"ערוך השולחן" (אה"ע כ"ב, י) שכתב, שאם אב קידש את בתו הקטנה מבת שלוש, הרי היא כאשת איש גמורה, ואסור להתייחד עימה מן התורה.

ד. איסור הייחוד הוא גם עם שתי נשים וגם בבית אחד (ולא רק בחדר)?

לדעת ה"חיות יאיר" (עג), ה"בינת אדם" (כלל קכ"ו אות כו [טז]), וה"ציץ אליעזר" (ח"ו ס"י מ' פרק ב) בהסתמך על שו"ת הרשב"א (ח"א תקפז), איש אחד ושתי נשים הוי מדרבנן, ואילו המהרש"ם (ח"ג קנב) סובר בדעת הרשב"א והר"ן דהוי מדאורייתא. יש לציין שגם מהמהרש"ם משתמע שאין כן דעת כל הראשונים, היות שהוא מסתמך רק על תירוץ אחד ברשב"א, אולם לפי התירוץ השני אין הכרח שהאיסור הוא מהתורה. כמו כן מסתמך הוא על דברי הר"ן, שהרמב"ן שלל אותם¹⁷.

16. אמנם עיין ב"י שכתב בדרך אפשר, שהטור והרמב"ם אינם חולקים, וכן בעצי ארזים, ובבית משה ובפני משה לא הסבירו כן את דברי הרמב"ם והטור, וצריך עדיין ברור.

17. ועיין בא"ת ערך יחוד שכתבו בשם המהרש"ל שהוי דאורייתא, ולא מצאנו לכך ראיה בדברי, ואולי גם משתמע להיפך כחוו"י.

לגבי חתן שכלתו פירסה נידה כותב ה"בית יוסף" (יו"ד קצב) בשם הרשב"א:
 "...אבל אם הם ישנים בשני בתים, החתן בבית אחד והכלה בבית אחר, אין שום
 אחד מהם צריך שומר". והרמ"א (שם סעי' ד) פסק: "ואם אינם ישנים בחדר
 אחד אינן צריכים שימור כלל", כי לדעתו 'בית' האמור כאן הוא חדר. וכן בהלכות
 אבלות, כאשר החתן או הכלה אבלים ואסורים ביחוד, כתב הרמ"א (יו"ד שמב):
 "ואם אינם ישנים בחדר אחד, אין צריכין שימור כלל".

מקור הדברים כאמור הוא הרשב"א, שכתב לשון 'בית אחד', וכן העתיק
 הב"י את דבריו, אך הרמ"א הסבירו ופסק שהכוונה היא לחדר אחד, האם השו"ע
 מסכים לרמ"א? עיין ב"ערוך השולחן" (שם קצב), שהביא את דין הרמ"א בלי
 חולק, ומשתמע מדבריו שגם הב"י מודה לרמ"א.

וכן לענין איסור לשמש בבית שיש בו ספר תורה, פסק השו"ע (או"ח ר"מ ו):
 "בית שיש בו ספר תורה או חומשים העשויים בגלילה, אסור לשמש בו עד שיהיה
 בפניו מחיצה... ואם יש לו בית אחר, אסור עד שיוציאנו".

וכתבו ה"מגן אברהם", ה"משנה ברורה" ו"ערוך השולחן" שהכוונה ב'בית'
 היא לחדר, ולא לבית הכולל מספר חדרים. וב"חכמת אדם"¹⁸ כתב שנראה לו
 שהדבר תלוי במחלוקת רש"י ורמב"ם בסוגיית שני חדרים זה לפניו מזה,
 ושלרש"י - אסור, ולרמב"ם ולטור ולשו"ע - מותר, ולהלכה, לא הכריע. יש להעיר,
 שלפי דרך הצגתו את המחלוקת נראה שדעתו נוטה להתיר, שהרי הטור והשו"ע
 פסקו כן.

מה הדין כשהאיש והאשה בשני חדרים נפרדים הפתוחים למסדרון בבית
 אחד, כשחדר אחד נעול והשני לא? ב"שער הציון" (רל"ט יז) כתב שאין חשש
 יחוד. על פי הנאמר לעיל שאיסור יחוד הוא רק בחדר אחד, היה מקום לדון
 ולומר, שבשני חדרים (אם אינם פנימי וחיצוני) אפילו אינם נעולים אין דין יחוד.
 וקשה מדין פתח פתוח לרה"ר שאינו נעול שלדעת הרבה פוסקים הוי כפתוח
 ואין בו איסור, ויש שהסיקו¹⁹ מדין זה שדלת שאינה נעולה בין שני חדרים
 נחשבת כפתוחה, ויש איסור יחוד בבית אחד!! ויש לדחות כי בפתוח לרה"ר הוי
 לקולא, ומכיוון שיש לומר שאיסור יחוד הוא גזירה דאורייתא כפי שכתב הרמב"ם:
 "שדבר זה גורם לגלות ערווה", (ומצאנו גזירות דאורייתא: איסור חיבוך ונישוק
 בעריות לרמב"ם²⁰, ול"אבות דרבי נתן" (פ"ב ה"א); בל יראה ובל ימצא שהוא
 גזירה אטו אכילת חמץ, לר"ן בריש פסחים (א, ע"א באלפס ד"ה מה שהצריכו);
 ולרמב"ם ב"ספר המצוות" (ל"ת רב) איסור נזיר בשתיית חומץ הוא הרחקה
 משתיית יין)²¹, במקום שאין חשש לגילוי ערווה כגון כשהפתח לרה"ר סגור

18. כלל קכ"ו ז, ו"בינת אדם" יח.

19. הרב לייב טרופר בחוברתו 'יחוד', ירושלים תשל"ג, עמ' כ"ט ובהערה 1.

20. לעיל פ"א.

21. דוגמאות נוספות והרחבה לנושא גזירות דאורייתא הובאו ב"לקח טוב" לר"י ענגיל כלל ח',
 ובהוספות בסוף הספר, ובהערת הרצ"ה קוק ל"עזרת כהן" עמ' תיד-תית.

ואינו נעול, אין איסור יחוד. אך שני חדרים שונים אף אם אינם נעולים, לא נכללו כלל באיסור היחוד, ונחשבים הם כשני בתים שונים, וזוהי אכן דעת החזו"א (אה"ע ל"ד א) שכתב: "דאין בנו כוח לאסור כיוון שלא הוזכר בגמרא". ואם כן, יחוד בשני חדרים הפתוחים לפרוודור אחד, כששניהם אינם נעולים, ה"משנה ברורה" אוסר והחזו"א מתיר, וכשאחד החדרים נעול, גם ה"משנה ברורה" מתיר²², והלכה למעשה יש לשאול חכם.

ה. היתר "פתח פתוח" לרשות הרבים והגדרתו

השו"ע באה"ע"ז (כ"ב, ט) כתב: "בית שפתחו פתוח לרשות הרבים אין חשש להתייחד שם עם ערווה". הרשב"א בתשובה (ח"א אלף רנא) מתיר בפתח סגור ואינו נעול. וכן היא דעת הי"עזר מקודש" (אה"ע כ"ב). וב"דבר הלכה"²³ כתב להתיר בשם רבינו יונה בספר הי"ראה"; הרדב"ז; המב"ט; "בגן ציון"; והמהרש"ם. לעומתם רע"א; "בית מאיר"; וה"בית שלמה" מצריכים דלת פתוחה ממש. ועיין ב"דבר הלכה" (סי' ג סעי' ב' או"ק ו), שמצטט ככתבה וכלשונה את תשובת החזו"א לפיה יחוד אסור רק במקום סתר, ואם הפתח פתוח לרה"ר, ואינו נעול מותר.

וב"באר היטב" אה"ע (כ"ב טו), וב"חכמת אדם" (קכ"ו ז) ובקיצור ש"ע (קנ"ב ה) פסקו שדווקא כשרבים מצויים בה"ר מועיל פתח פתוח, אך בחזו"א המצוטט בדבר הלכה שם, היתר יחוד גם כשאין רבים מצויים, וזה לשונו: "ואפילו הוא בטוח שאין אדם נכנס אליו, דאימת רבים עליו בטבע". וב"אגרות משה" (אה"ע ד ס"ה ד) חידש ופסק שבפתח נעול כשדופקים בדלת ונהוג לשאול מי שם, ולפתוח לרוב האנשים, בזמני היום שבהם אנשים דופקים בדלת, למרות שהדלת נעולה, וביד הנמצאים בפנים שלא לענות ולא לפתוח - מותרים ביחוד. ובזמן שאין אנשים נוקשים משתמע מדבריו, שדי בפתח סגור ולא נעול.

ו. יחוד בשומר "יוצא ונכנס"

ה"ר"ן בע"ז (ל"ג, ע"א באלפס) כתב, שאם השאיר גוי בחנות היין שלו, והישראל יוצא ונכנס, נחשב הדבר לשמירה על היין מפני מגע הגוי, ואין צורך בשמירה רצופה. האם ניתן ללמוד מדין יין נסך לדיני יחוד, ולהתירו בשומר יוצא ונכנס?

22. וע"ע ב"ציץ אליעזר" ח"ו סי' מי פרק ז.

23. הרב אברהם הלוי הורוויץ, גיסו של הגרש"ז אויערבך, סי' ג' ב.

בשו"ת מהרי"ל דיסקין²⁴ כתב "נראה דלא מהני". ואילו ב"עזר מקודש" (שם כ"ב סעי' ג) ובמהרש"ם (ח"ב עו) כתבו שמותר, וסיימו: "וצלע"י, כלומר גם להם אינו ברור להיתר. לעומתם ה"בית דוד" (יו"ד כה) כתב במפורש שמותר, ושהוא ק"ו מפתח פתוח לרה"י. ולאחר שהביא ראיותיו סיים בזה הלשון: "ונמצא דאנו למדים מתוך דברים אלו, דיוצא ונכנס הוא ממש כמו יושב ומשמר... שמע מינה דשמירה מעלייתא הוא, ולית בה שום ספיקא".

וב"פתח הבית" (פ"ג, יג) כתב שרוב האחרונים מתירים שומר יוצא ונכנס²⁵. וכמובן שגם החזו"א והאג"מ שהוזכרו בפרק ו' יתירו. כמובן, שכל היתר השומר הוא רק אם יכנס גבר²⁶, כי אם תכנס אשה, יתייחד הגבר עם שתי נשים, ולא הועילו חכמים בתקנתם.

ז. יחוד במשרדים כשיש פיקוח "מצלמה" ובהעדרה

טרם נדון הלכה למעשה, נדגיש מספר נקודות:

א. גם אם במציאות מסויימת ישנו היתר הלכתי ליחוד, צריך כל אחד מהמתייחדים לבחון את עצמו ואת יצרו, ואל יסתמך על היתר שאינו מספיק עבורו, אם אין בו כדי למונעו מלהגיע לידי איסור.

ב. אם האיש או האשה מציינים במפורש שהם משאירים את הדלת פתוחה או אינה נעולה במטרה להמנע מאיסור יחוד, עצם האמירה מסייעת לשמירת ריחוק מתאים, ולמניעת עבירה.

ג. לצערנו, מצויים נסיונות זדוניים להכשיל אנשים באיסורי עריות, כדי להפליים, או כדי לסחוט מהם טובת הנאה כלשהי. לפיכך, יש לשקול כל מקרה לגופו, ולעיתים כדאי לנקוט אמצעי זהירות יתרים, גם אם מבחינה הלכתית גרידא ניתן להקל.

ד. נחזור ונדגיש את שאמרנו בתחילה, שהלכה למעשה יש להוועץ עם פוסק הלכה מובהק.

במשרד נעול שבו מותקנת מערכת במעגל סגור, המצלמת באופן קבוע, וישנו מפקח הצופה בה באופן רציף, בוודאי שאין אסור יחוד, ודווקא שיודעים המתייחדים מקיום המערכת²⁷. גם האוסרים בדלת הפונה לרשות הרבים כשהיא סגורה ואינה נעולה, יתירו כאן, כי ישנו פיקוח מידי, ומצב זה טוב יותר מפתח פתוח לרשות הרבים. גם אם אין מי שמפקח עתה, ויש מי שיבדוק אח"כ את

24. קונטרס אחרון סי' רו.

25. עפ"י הרשב"א; הרמ"א; ה"בית דוד" וה"פרישה".

26. או מי שמוותרים להתייחד בנוכחותם.

27. על פי ה"מנחת שלמה" ח"א סי' ל"ה אות ד בנוגע לבעלה בעיר.

ההסרטה, ניתן להתייחס לכך כשומרת קטנה שיחוד מותר בנוכחותה, בגלל חשש המתייחדים שמא תספר אחר כך²⁸. ואפילו אם המצלמה מצלמת מידי פעם יש מקום להתיר, כדין שומר שיוצא ונכנס (לעיל פ"ז), בתנאי שאין האיש והאשה יודעים מתי מופעלת המצלמה.

ושמא נקשה: אם למפקח לא איכפת מאיסורי עריות, כיצד נתיר להם להתייחד? סביר שאף אם לא איכפת לו מאיסורי עריות, הרי שביטול זמן העבודה והפגיעה באופיו התרבותי והעסקי של המקום יפריעו לו. בין כך וכך לא ירצו לזנות אם יש מי שעתיד לראותם. ברור מאליו, שאם סרטי הצילום הם בידי המעביד, לא יהיה על ידי הצילום היתר יחוד למעביד עצמו עם העובדות שלו.

עובד הנשאר במשרד נעול שבו נשארת אשה, אם שכיחים אנשים שיכולים להכנס למשרד עם מפתח או עם קוד סודי מותר, כי נחשב כ"פתח פתוח" לרה"ר. ואם אינו מצוי, הוי כמו נסתרים בשדה שהוי יחוד. ולכן יכנס לחדרו וינעל את הדלת (עפ"י פ"ה), וכן פסק הרה"ג דב ליאור שליט"א. אם העובד והאשה צריכים לדון בנושא עבודתם יעשו זאת בטלפון, ואם אין אפשרות כזו, ידברו בחדר הכניסה, וישאירו את הדלת הראשית פתוחה (עיין לעיל פ"ו), ובתנאי שיש מי שעובר מידי פעם במסדרון. ובמקום צורך גדול יוכלו להסתמך על החזו"א והאג"מ המוזכרים לעיל, בכפוף להערות שכתבנו בתחילת הפרק, ובהתייעצות עם מורה הוראה.

28. שו"ע אה"ע כ"ב ז; ט"ז ס"ק ט; חכ"א קכ"ו ה.